

Toneel voor (of door) kinderen

Toneel voor (of door) kinderen

Hugo Renaerts

Inleiding

Toneel of theater voor kinderen... het is helemaal anders dan toneel voor volwassenen. Moeilijker? Nee, anders. Kinderen reageren heel spontaan, ze zijn niet zo ‘beleefd’ om te applaudisseren als het ze niet boeit, maar ze zijn wel zo ‘onbeleefd’ om beginnen te praten, te spelen of te geeuwen. We weten meteen of onze voorstelling de kinderen boeit of ze verveelt.

Maar die spontaniteit kan zich ook positief uiten. Ze gaan al heel snel mee in de voorstelling en reageren enthousiast. Dat kan voor de acteurs heel nadelig werken als de voorstelling niet op een podium gebeurt. De kinderen beginnen dan raadgevingen te roepen naar de personages of staan soms zelfs recht om ‘mee te spelen’.

Dat is mooi, want het bewijst dat je voorstelling ze boeit, maar anderzijds kan het nefast werken op de voorstelling en het kan helemaal uit de hand lopen. Acteren voor kinderen eist dus wel enige ervaring om bepaalde problemen op de juiste manier het hoofd te kunnen bieden.

Wat als we een toneelstuk laten spelen door kinderen? Laat ons dan duidelijk zijn: dat het op een podium gebeure! In de eerste plaats voelen de jonge acteurs zich dan veel veiliger en in de tweede plaats verhindert het plagerij door hun klasgenootjes of hun vriendjes.

Wat wij vaak deden is enkele kinderen uit het publiek mee betrekken in de voorstelling en ze een rol, een personage, geven. Dan heb je alles beter onder controle. Bovendien vinden zichzelf en de andere kinderen dat altijd veel leuker. Behalve – en dat komt wel vaak voor – als het gekozen kind heel terughoudend blijkt te zijn of integendeel de hele scène naar zich toe wil trekken door zelfstandig beginnen te acteren. Ook hier eist de situatie veel ervaring. Met kinderen kom je steeds voor verrassingen te staan en onverwachte situaties oplossen zonder het stuk te storen, eist ervaring.

Kinderen kiezen als mede-acteurs brengt meer sfeer maar geeft soms ook onverwachte situaties die men het hoofd moet kunnen bieden.

Bovendien, als we praten over ‘kinderen’, dan moeten we ons goed bewust zijn dat er grote leeftijdsverschillen bestaan. Wij hebben heel vaak straattheater gespeeld en dan krijg je als publiek kinderen tussen de 3 en 14 jaar en ook heel veel volwassenen. Kinderen van 3 jaar reageren anders dan kinderen van 12 jaar. Dat is logisch. Een redelijk ingewikkeld verhaal kunnen de jongsten niet volgen, een te simplistisch verhaal verveelt de oudsten.

Dan is er maar één oplossing: de kinderen moeten niet zozeer geboeid worden door het verhaal dan wel door het acteren. Een goed gespeeld stuk met beweging en goed gebrachte personages boeit zowel de jonge als de oude kinderen en zelfs – dat weten we ook uit ervaring – de volwassenen. De peuters kijken alleen maar naar de personages en vergeten het verhaal, de ouderen genieten van beide.

In dit boek heb ik een aantal toneelstukjes opgeschreven die we zelf uitdachten en opvoerden. Lange tijd speelden we straattheater en zaten we in een circuit van kindertoneel in bibliotheken, wat ons de nodige ervaring heeft bijgebracht. De meeste foto's in dit boek zijn ook uit onze voorstellingen.

Slechts zelden, en alleen op vraag, speelden we bekende sprookjes, zoals de Rattenvanger van Hamelen, de Bultenaar van Notre-Dame, Hansje en Grietje of Assepoester. Meestal schreven we onze eigen stukjes, wat het voordeel had dat we die konden aanpassen aan onze mogelijkheden.

Kinderen in deze tijd zijn verwend. We leven in de tijd van de techniek en de musical. Van alles wordt een musical gemaakt, ook van de bekendste sprookjes van Andersen of de Gebroeders Grimm, gebruik makend van alle soorten van belichting en geluid, beamers, laserstralen, decors...

Maar als we daar niet over beschikken, kunnen we deze verwende kinderen dan nog boeien? Jawel, geloof me. We hebben de laatste jaren ook vertellingen gedaan in intieme kring voor kinderen, met als enig hulpmiddel enkele hoofddeksels. Ze hingen aan onze lippen.

En wie heeft op school, tijdens een verjaardagsfeestje of in een bibliotheek al deze moderne middelen ter beschikking? Het kost veel geld en dat is gewoonlijk niet beschikbaar. Maak u geen zorgen, kinderen kunnen geboeid worden met de meest eenvoudige middelen.

Trouwens, van stukken karton, verpakkingen van koelkasten of televisietoestellen en een beetje handigheid kan een eenvoudig decor worden geschilderd en aankleding kan alleen maar bestaan uit enkele hoofddeksels of een pruik. Nogmaals, het belangrijkste is dat de acteurs de kinderen kunnen boeien of dat hun klasgenoten of vriendjes de toeschouwers zijn.

Welke onderwerpen?

Waarvan houden kinderen? Het antwoord kan heel eenvoudig zijn: van alles wat hen aanspreekt. Wat spreekt de kinderen aan? Heel eenvoudig: alles wat hen raakt. Wat raakt hen? Alles wat goed gebracht wordt.

Er is geen enkel onderwerp dat niet aan bod mag komen(ja, seks natuurlijk, of geweld), want voor kinderen is ieder verhaal goed genoeg als het maar leuk en plezierig gebracht wordt en als er voldoende afwisseling in zit. Dus geen ellenlange monologen of dialogen, tenzij men zo ervaren is dat men die op een snelle maar toch duidelijke en amusante manier kan brengen.

Hoe jonger kinderen zijn, hoe visueller men ze moet benaderen. Eén beweging kan voor jonge kinderen veel duidelijker zijn dan honderd woorden.

Maar toch zijn bepaalde onderwerpen toch gewilder dan andere. Een kind leeft nu eenmaal graag in een fantasiewereld en we weten allemaal dat de oude gekende sprookjes het nog steeds veel beter doen dan nieuwe sprookjes uit deze tijd. Dat weten ook de mensen die commercieel denken en doen. De laatste jaren worden van vele klassieke sprookjes musicals gemaakt. Sneeuwwitje, Assepoester, Klein Duimpje, Hans en Grietje, de Schone Slaapster... men grijpt terug naar de oude sprookjes. Ook de studio's van Walt Disney hebben dat begrepen.

Ridders, jonkvrouwen, koningen, prinsen en prinsessen, heksen, kabouters, hofnarren... ze winnen het nog steeds met glans van buitenaardse wezens of de creaturen van Star Trek. Waarom? Het antwoord op die vraag hoeven we niet te zoeken, dat moeten psychologen maar doen. Wij stellen ons alleen tevreden met de wetenschap dat kinderen nu eenmaal graag in het verre verleden vertoeven en meer houden van prinsen en prinsessen dan van de huidige door tekenfilm gebrachte helden. Houden we daar dus rekening mee.

De volwassene als acteur

Er zijn vier geijkte manieren om kindertheater te brengen: door volwassen acteurs, een combinatie van volwassen acteurs met kinderen, een combinatie van acteurs met marionetten en een stuk dat alleen door kinderen wordt opgevoerd.

Als volwassene moeten we met enkele zaken rekening houden als we optreden voor een kinderpublik. In de eerste plaats moeten we alles veel beweeglijker brengen. Ik schreef reeds dat een kind veel visueler is ingesteld dan een volwassene en meer geraakt wordt door beweging en mimiek dan door woorden.

Natuurlijk zijn woorden belangrijk. Zij maken het verhaal en brengen de personages tot leven. Maar woorden dienen onderstreept en versterkt te worden door gebaren en mimiek. Een kind heeft weinig geduld en zal niet graag naar een lange inleiding of een intermezzo luisteren, ook al lijkt dat onontbeerlijk voor het verhaal. Vermijd dit echter!

Vermijd ook moeilijke woorden. Natuurlijk is er een groot verschil tussen een publik van vijfjarigen en een publik van twaalfjarigen, maar vaak is dat publik gemengd. Richten we ons dan tot de allerkleinsten met mimiek en tot de oudsten met tekst. Wat we vertellen voor de ouderen moeten we ondertussen uitbeelden voor de jongsten. Ik weet het, het is een opgave, maar met oefening kan men dit beslist bereiken.

Laten we ook niet 'boven' de kinderen gaan staan. Zorg er voor dat ze niet naar ons moeten opkijken. Zitten ze op de grond, wat vaak het geval is, neem dan voldoende afstand. Wat wij altijd deden was een dik gekleurd en met bloemen versierd touw op de grond leggen, waar ze achter dienden te blijven.

Maar ook van belang is het neerzetten van een personage. Hoewel dat niet altijd mogelijk is, moeten we trachten om bepaalde personages als een heks, een draak of een ander onguur figuur, zo sympathiek mogelijk voor te stellen.

Hoe kan dat dan? Want het zijn toch de ‘slechteriken’ in het stuk. Dat is wel zo, maar toneel is geen poppenkast. Vergeten we niet dat we levensgroot voor die kinderen staan en het is ons al eens gebeurd dat bij het verschijnen van een bepaald personage (bij mij was dat meestal de beul) enkele kleine kinderen beginnen te wenen of het zelfs huilend op een lopen zetten.

Er is wel een manier om dat te verhelpen: ook de slechte mensen of dieren in het stuk kunnen we zodanig brengen dat de kinderen er geen angst van hebben: maak ze komisch! Het is iets dat we al heel snel hadden geleerd. Een heks kan heel komisch worden voorgesteld, zodat bij het verschijnen de kinderen beginnen lachen in plaats van angst te hebben. Ze moeten duidelijk voelen dat dit een grappig en onhandig personage is dat in het stuk tenslotte wel het onderspit zal delven, maar tot groot jolijt van de jeugdige kijkers.

We maakten voor bepaalde stukken ook wel eens een draak of een hele grote slang, maar op een wijze dat dit ondier een heel lief en komisch uitzicht had en beslist geen angst bracht onder de kinderen op het moment van verschijnen.

Een nadeel konden we ook ondervinden: soms werden de kinderen zo moedig dat we vanuit het publiek mee het monster gingen aanvallen. Dat mag natuurlijk niet gebeuren en als het gebeurt moet men kunnen ingrijpen.

Laten we ook niet te streng zijn als het op discipline aan komt. Dat is wel een heel moeilijke opgave. Kinderen raken heel gauw in de ban van een verhaal en willen zoals eerder aangehaald wel eens ‘meespelen’ of raadgevingen roepen. Proberen we niet om te veel orde te houden, want dat bederft het plezier, maar we mogen het ook niet zo ver laten komen dat alles uit de hand loopt. Ik kom er op terug: het is allemaal een kwestie van ervaring. Het beste wat kan gebeuren is dat de kinderen zodanig geboeid zijn door wat ze zien en horen, dat ze er niet aan denken om initiatieven te nemen. Dan zijn we als kinderacteur ook waar we moeten zijn.

De combinatie acteurs - kinderen

We kunnen op een leuke manier gebruik maken van kinderen uit het publiek om bepaalde personages te spelen. Maar we laten ons niet verleiden tot het vragen van ‘vrijwilligers’. Er gaan dan een massa vingers de hoogte in en het is niet uitzonderlijk dat enkelen zich al ter plaatse komen presenteren, wat de keuze nog moeilijker maakt.

Eenvoudiger is het om zelf die ‘vrijwilligers’ aan te duiden, te kiezen onder de kinderen. Tijdens een korte inleiding of nog voor het begin van de voorstelling kan men een blik werpen op de schare jeugd die zich heeft verzameld en al een keuze maken. Hiervoor beschreven we al de risico’s van een te bedeesde of te enthousiaste deelnemer.

We zorgen er wel voor dat de gekozen kinderen wat krijgen om aan te trekken. Zich verkleden is voor alle kinderen een feest (en voor vele volwassenen ook leert onze ervaring). Maar dan moeten we die kinderen een rol gaan laten spelen. Dat kan op vele manieren. We kunnen een reactie, dus een bepaalde tekst of handeling uitlokken door ze aan te geven of te insinueren en komt die niet, kunnen we nog altijd die reactie duidelijk aangeven.

Het is wel belangrijk dat de kinderen goed weten wat van hen verwacht wordt om te vermijden dat het spel invalt. Dus duidelijke aanwijzingen die ingelast zijn in het verhaal. Eis van de kinderen – let op de leeftijd – geen echt acteertalent. Help ze naar de plaats waarheen ze zich moeten begeven, beweeg hun armen zoals dat verlangd wordt, maar zorg er in de eerste plaats voor dat ze zich niet belachelijk voelen tegenover hun klas- of leeftijdgenoten.

Vertel regelmatig hoe goed ze het doen, want dat sterkt hun zelfvertrouwen. Is er een té enthousiaste jongen die zelf initiatief neemt moet men die intomen om het verhaal niet te laten onderbreken. Vergeet niet om de deelnemende kinderen aan het slot een kleine beloning te geven.